TASHKILIY-BOSHQARUV MEXANIZMLARINI OLIY TA’LIM TASHKILOTI FAOLIYATIGA JORIY ETISH TEXNOLOGIYASI

Islamova Zulfizar Akmal qizi
Oriental universiteti mustaqil tadqiqotchisi
Elektron pochta: zulfizarislamova24@gmail.com

Annotatsiya: *Maqolada takomillashtirilgan boshqaruv mexanizmlarini amaliyotga kiritishning bosqichlari va o‘tish shartlarini belgilaymiz. Jarayonli loyihalash asosida diagnostika, birgalikda loyihalash, cheklangan sinash, monitoring va tuzatish hamda barqarorlashtirish bosqichlarini ajratamiz. Har bir bosqichni keyingi qaror uchun zarur mahsulot bilan bog‘laymiz. Natijada vakolat, xodim tayyorgarligi, pedagogik muvofiqlik va resurs barqarorligini birga tekshiradigan texnologiya taklif etiladi. Uning amaliy samaradorligi joriy etish va ta’lim natijalarini alohida kuzatish orqali baholanadi. Ushbu maqolada texnologiyaning konseptual tuzilishi taqdim etiladi; uning samaradorligi bo‘yicha yangi empirik natijalar keltirilmaydi.*

Kalit so‘zlar: *joriy etish texnologiyasi, tashkiliy-pedagogik shart, cheklangan sinash, malaka, barqarorlashtirish.*

AN IMPLEMENTATION TECHNOLOGY FOR ORGANISATIONAL AND MANAGERIAL MECHANISMS IN UNIVERSITIES

Abstract: *We specify a staged implementation technology for university management mechanisms. Diagnosis, collaborative design, bounded testing, monitoring with correction and institutionalisation are connected through explicit transition conditions. The proposal integrates authority, staff preparation, pedagogical alignment and sustainable resources. Implementation evidence is distinguished from educational effectiveness. This conceptual study develops transition criteria and decision rules; it does not report a new empirical evaluation of effectiveness.*

Keywords: higher education, implementation, organisational change, pedagogical alignment, bounded testing, institutionalisation.

KIRISH

Yangi boshqaruv modelini tasdiqlash bilan uning kundalik faoliyatda ishlashi orasida alohida joriy etish vazifasi mavjud. Biz texnologiyani tadbirlar ketma-ketligi bilan cheklamay, har bir harakat keyingi qaror uchun qanday dalil yaratishini ko‘rsatadigan tartib sifatida ishlab chiqamiz. Maqolaning maqsadi modelning amaliy qo‘llanishiga zarur tashkiliy va pedagogik shartlarni bir-biriga bog‘lashdir.

Oliy ta’lim tashkilotining raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan tashabbus ta’lim jarayonida kuzatiladigan o‘zgarishga aylangandagina uning amaliy hissasini baholash mumkin. Shu sababli joriy etishni buyruq yoki reja tasdiqlanishidan keyingi

mustaqil boshqaruv vazifasi sifatida ko‘ramiz. Muammo mexanizmning nazariy tavsifi bilan uni bajaruvchilarning real imkoniyati o‘rtasidagi moslikni ta’minlashdan iborat.

Avtonomiya va natijadorlik haqidagi tadqiqotlar vakolatning kengayishi natijani avtomatik kafolatlamasligini ko‘rsatadi. Biz joriy etishda huquqiy imkoniyat bilan xodimning amaliy tayyorgarligini birga tekshiramiz [1].

OECDning oliy ta’lim resurslariga oid hisobotida inson va moliyaviy resurslarning o‘zaro bog‘liqligi yoritiladi. Texnologiyada yangi vazifani bajarish uchun vaqt va metodik ko‘makni ham rejalashtiramiz [2].

Stensaker tashkiliy o‘zgarishni realistik talqin qilish zarurligini ta’kidlaydi. Biz bosqichlar orasida qayta diagnostika va loyiha shartini tuzatish imkoniyatini saqlaymiz [3].

Tadqiqot savoli: Boshqaruv modelini amaliy harakatga aylantirish uchun bosqichlar o‘rtasida qanday o‘tish shartlari belgilanishi kerak?

Metodlar

Tadqiqotni jarayonli loyihalash va konseptual tahlil asosida bajardik. Oliy ta’lim boshqaruvi, resurs ta’minoti, tashkiliy o‘zgarish, pedagogik muvofiqlik va monitoringga oid beshta manbani maqsadli tanladik. Bu tanlov to‘liq tizimli adabiyotlar sharhi emas. Tahlil birligini «boshlang‘ich holat — harakat — mahsulot — dalil — keyingi qaror» munosabati sifatida belgiladik.

Loyihalashda uch amalni bajardik: dastlab mexanizmni amaliyotga kiritishda bajariladigan vazifalarni ajratdik; keyin ularni funksional bosqichlarga birlashtirdik; yakunda har bir bosqichdan o‘tish, uni takrorlash yoki to‘xtatish shartini ifodaladik. Bosqichni kalendar muddat bilan emas, keyingi qaror uchun zarur dalilning mavjudligi bilan tavsifladik. Jadvalda asosiy mahsulotlar, sxemada esa qaror yo‘nalishlarini umumlashtirdik.

Biggsning konstruktiv muvofiqlashtirish yondashuvida ko‘zlangan o‘quv natijalari, o‘qitish va o‘rganish faoliyati hamda baholash o‘zaro bog‘lanadi [4]. Biz ushbu pedagogik tamoyilni joriy etish rejasining mazmuniy tekshiruviga tatbiq etdik: boshqaruv harakati qaysi o‘quv faoliyatini o‘zgartiradi va natija qanday topshiriq orqali aniqlanadi? Shunday tekshiruv tashkiliy mahsulotni ta’limiy natijadan ajratishga xizmat qiladi.

Natijalar bo‘limida amaliyotga kiritish texnologiyasining loyihasini taqdim etamiz. Muayyan universitetda joriy etish ishlari o‘tkazilgani, xodimlar tayyorgarligi oshgani yoki ta’lim natijalari yaxshilangani haqida yangi empirik da’vo qilmaymiz. Shartli vaziyatlardan faqat jarayonning qanday ishlashini tushuntirish uchun foydalanamiz. Taklifning bajariluvchanligi va samaradorligini tekshirish keyingi tadqiqot vazifasidir.

Natijalar

Bosqichlar va o‘tish shartlari

Biz texnologiya tushunchasini tadbirlar ro‘yxatidan kengroq mazmunda qo‘llaymiz. Har bir tadbirning keyingi qarorga qanday axborot berishi, bajarish sifati qanday aniqlanishi va zarur shart mavjud bo‘lmaganda qanday yo‘l tutilishi ko‘rsatilishi

kerak. Masalan, seminar o‘tkazish ish rejasidagi tadbir hisoblanadi. Seminar yakunida tayyorlangan qaror loyihasi muhokama qilinib, uni ish joyida qo‘llash va qayta tekshirish tartibi belgilansa, u joriy etish texnologiyasining tarkibiy qismiga aylanadi. Biz aynan shu bog‘liqlikni ta’minlashni taklif etamiz.

Joriy etishning boshlang‘ich nuqtasini ma’muriy topshiriqning e’lon qilinishi bilan cheklamaymiz. Avvalo, universitetning qaysi ta’limiy ustuvorligi bo‘yicha o‘zgarish zarurligini, mavjud dalillar nimani ko‘rsatayotganini va muammoning qaysi qismi boshqaruv vositalari bilan hal etilishini aniqlaymiz. Shundan keyin tegishli mexanizmni tanlaymiz. Aks holda, barcha bo‘linmalarga bir xil vositani joriy qilish talabi real ehtiyojdan uzilishi mumkin. Biz umumiy metodik tartibni saqlagan holda harakatlarning mazmunini universitet, fakultet yoki kafedradagi vazifaga moslashtiramiz.

Texnologiyamizni beshta funksional bosqichda tuzamiz: diagnostika, birgalikda loyihalash, cheklangan ko‘lamda sinash, monitoring va tuzatish, barqaror amaliyotga kiritish. Biz bosqichlar ketma-ketligini har doim ortga qaytmaydigan chiziqli jarayon deb hisoblamaymiz. Sinash paytida muammo noto‘g‘ri aniqlangani ko‘rinsa, diagnostikaga qaytamiz; resurs talabi o‘zgarsa, loyihani yangilaymiz. Shunday tuzilma joriy etishdagi xatoni yashirishga emas, uni tegishli qaror bosqichida bartaraf etishga imkon beradi.

Bosqich yakunidagi mahsulotni keyingi qaror bilan bog‘lash uchun 1-jadvaldagi tartibni taklif etamiz. O‘tish sharti bajarilmaganida sababga mos aniqlashtirish amalga oshiriladi. Bosqichlar zaruratga ko‘ra takrorlanishi mumkin; barqarorlashtirish esa yakuniy va o‘zgarmas holat sifatida olinmaydi.

1-jadval

Joriy etish bosqichlari, mahsulotlari va o‘tish shartlari[16]

Bosqich	**Asosiy mahsulot**	**O‘tish yoki davom ettirish sharti**
Diagnostika	Muammo pasporti	Muammo, ta’limiy maqsad va dalil mos; qamrov aniq
Birgalikda loyihalash	Qaror pasporti va amaliy yo‘riqnoma	Vakolat, resurs, tayyorgarlik va tekshirish vositasi mavjud
Cheklangan sinash	Haqiqiy ijro va to‘siqlar qaydi	Bajarilgan harakat va natija dalili tahlil uchun yetarli
Monitoring va tuzatish	Asoslangan keyingi qaror	Kengaytirish, qayta sinash yoki to‘xtatish sababi ko‘rsatilgan
Barqarorlashtirish	Doimiy ish tartibi va ko‘mak rejasi	Mas’ul, takroriy resurs va davriy qayta tekshiruv saqlanadi

Diagnostika va birgalikda loyihalash

[16] Manba: muallifning funksional tahlili asosida ishlab chiqilgan.

Birinchi bosqichda biz diagnostik ma’lumotlarni muammo pasportiga umumlashtiramiz. Unda kuzatilgan holat, uning ta’lim jarayoniga aloqasi, dalil manbasi, qamrov, vaqt va tekshirilishi lozim bo‘lgan sabablar ajratiladi. Muammo ifodasi imkon qadar aniq bo‘lishi kerak. «Boshqaruv samaradorligi past» kabi keng hukmning o‘rniga qaysi turdagi qaror, kelishuv yoki ta’minotda uzilish mavjudligini aniqlaymiz. Muammoning ko‘lami va uning ishtirokchilarga ta’sirini belgilash orqali keyingi loyihalashning predmetini toraytiramiz.

Vazifa nizomda belgilangan bo‘lishi mumkin, ammo uni bajarish uchun zarur kelishuv tartibi amalda ishlamasligi ehtimoli mavjud. Shu sababli hujjatdagi holatni bevosita amaliy natija deb qabul qilmaymiz. Faoliyat qaydi, ishtirokchi izohi va tegishli ta’lim dalilini solishtirish asosida qaysi munosabatni o‘zgartirish zarurligini belgilaymiz.

Biz sabab haqidagi dastlabki taxminni ham tekshiriladigan shaklda ifodalaymiz. Agar qaror ijrosi kechikayotgan bo‘lsa, sabab mas’ulning noaniqligi, resursning kech berilishi, vazifaning murakkabligi yoki boshqa ustuvor topshiriq bilan to‘qnashuvi bo‘lishi mumkin. Har bir taxmin uchun uni qo‘llab-quvvatlovchi dalilni izlaymiz. Shu yo‘l bilan bitta tashqi belgidan yagona sababga shoshilib o‘tishni cheklaymiz. Diagnostika yakunida barcha sabablar aniqlanganini emas, amaliy sinash uchun yetarli darajada asoslangan muammo doirasi belgilanganini ko‘rsatamiz.

Keyingi bosqichga o‘tish sharti sifatida biz muammo ta’rifi, ta’limiy maqsad va dalil manbasining o‘zaro mosligini qabul qilamiz. Ma’lumotning asosiy qismi yetishmasa, joriy etishni shoshilinch boshlash o‘rniga uni to‘ldirish vazifasini belgilaymiz. Bunda qo‘shimcha ma’lumot yig‘ish ham aniq muddat va mas’ulga ega bo‘ladi. Cheksiz diagnostika amaliy harakatni kechiktirishi mumkinligini hisobga olib, qaror uchun zarur minimumni oldindan aniqlaymiz. Bu minimum muammoning murakkabligi va rejalashtirilayotgan o‘zgarish ko‘lamiga qarab tanlanadi.

Ikkinchi bosqichda biz yechimni bajaruvchilar bilan birgalikda loyihalaymiz. Ishchi muhokamada muammo egasi, amaliy ijrochi va qarordan manfaatdor tomonning vazifalarini ajratamiz. Har bir ishtirokchi faqat umumiy fikr bildirish bilan cheklanmay, o‘z faoliyati bo‘yicha zarur shart yoki cheklovni ko‘rsatadi. Shundan kelib chiqib qaror pasportini to‘ldiramiz. Uni muhokama qilishda maqsadning tushunarliligi, harakatlarning bajarilishi mumkinligi va natijani tekshirish vositasining mavjudligini asosiy savollar sifatida qo‘yamiz.

Biz loyihani tayyorlashda o‘quv natijasi, pedagogik faoliyat va boshqaruv harakati o‘rtasida moslik o‘rnatamiz. Dastlab talaba qanday ko‘nikma yoki bilimni namoyon qilishi kerakligini belgilaymiz. Keyin buni qo‘llab-quvvatlaydigan topshiriq, baholash va metodik yordamni aniqlaymiz. So‘ng ushbu faoliyatni tashkil qilishga to‘sqinlik qilayotgan vakolat, resurs yoki kelishuv masalasini hal etamiz. Shu tartibda boshqaruvdagi o‘zgarishning pedagogik maqsadi yo‘qolib qolmasligini ta’minlaymiz va ijro indikatorini o‘quv natijasi indikatoridan farqlaymiz.

Loyihalashda biz kutilayotgan foyda bilan qo‘shimcha yuklamani birgalikda muhokama qilamiz. Yangi tartib o‘qituvchi, talaba yoki rahbardan qanday qo‘shimcha

vaqt talab qilishini aniqlaymiz. Mavjud hujjatning maydonini to‘ldirish yetarli bo‘lsa, yangi shakl kiritmaymiz. Bir xil axborot boshqa tizimda mavjud bo‘lsa, uni qayta kiritishni talab qilmaymiz. Biroq soddalashtirish natijani tekshirish imkoniyatini yo‘qotmasligi kerak. Biz zarur dalil saqlangan va amaliy foydalanish qulay bo‘lgan yechimni tanlashni taklif etamiz.

Loyihalash bosqichi yakunida biz harakatlar paketi, mas’ullar kelishuvi va tekshirish tartibini birgalikda ko‘rib chiqamiz. Rejaning tasdiqlanishi resursning amalda tayyorligini avtomatik anglatmaydi. Shu bois cheklangan sinashni boshlashdan oldin bajaruvchining tayyorgarligi, zarur vaqt, axborotga kirish va pedagogik vositalarning mavjudligini tekshiramiz. Agar muhim shart bajarilmagan bo‘lsa, sinashning ko‘lamini kamaytiramiz yoki boshlanish vaqtini asosli qayta belgilaymiz. Bu qarorning sababi qayd etilib, keyingi tekshiruv uchun saqlanadi.

Cheklangan sinash va keyingi qaror

Uchinchi bosqichni biz cheklangan ko‘lamda amaliy sinash sifatida tashkil etishni taklif qilamiz. Ko‘lam tanlashda muammoning mazmuni va kuzatish imkoniyatiga tayanamiz: u ta’lim dasturi, kafedra faoliyati yoki muayyan boshqaruv jarayoni bo‘lishi mumkin. Sinashdan maqsad faqat ijobiy natija olish emas, taklif etilgan harakatlarning bajarilishini va zarur shartlarning yetarliligini aniqlashdir. Shu sababli qo‘llangan vosita, haqiqiy qamrov, uchragan to‘siq va kiritilgan o‘zgartirishlar bir vaqtda qayd etiladi.

Biz sinashni boshlashdan avval bajaruvchi uchun qisqa amaliy yo‘riqnoma tayyorlashni nazarda tutamiz. Unda bajariladigan ish, foydalaniladigan material, murojaat qilinadigan mas’ul, topshiriladigan dalil va tugallanish sharti ko‘rsatiladi. Yo‘riqnoma umumiy nazariy tushuntirishni takrorlamasligi kerak. Masalan, baholash mezoni yangilanayotgan bo‘lsa, o‘qituvchiga uning tavsifi bilan birga o‘quv ishini qanday tahlil qilish namoyish etiladi. Biz tushunarlilikni yo‘riqnoma berilganiga qarab emas, bajaruvchining uni amaliy vazifada qo‘llay olishiga qarab tekshiramiz.

Sinash davomida biz rejalashtirilgan va haqiqatan bajarilgan harakatlarni ajratamiz. Maslahat berilishi belgilangan, lekin o‘qituvchi undan foydalanmagan bo‘lsa, bu holatni to‘liq bajarilgan aralashuv sifatida belgilamaymiz. Qatnashuvning pastligi sababini ham tekshiramiz: vaqt mos kelmaganmi, yordam mazmuni ehtiyojga javob bermaganmi yoki aloqa yetarli bo‘lmaganmi. Shu ma’lumotlar vositaning yaroqliligini baholashga xizmat qiladi. Bajarilmagan komponent sharoitida natija chiqmaganini butun modelning samarasizligi deb talqin qilishdan saqlanamiz.

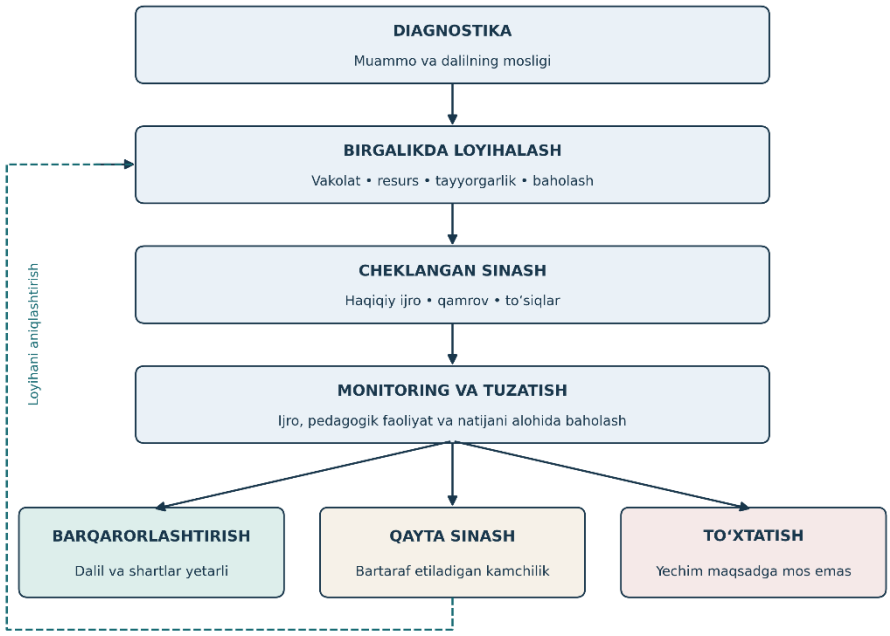
To‘rtinchi bosqichda sinash dalillari asosida yechimni qayta ko‘rib chiqamiz. Rejalashtirilgan harakat bajarilganmi, u pedagogik faoliyatga o‘tganmi va dastlabki muammo holati o‘zgarganmi, degan savollar alohida baholanadi. Farq aniqlansa, uni tuzatish chorasi, mas’ul va qayta tekshirish muddati kelishiladi. Ushbu bosqich yakuni keyingi qo‘llash uchun asoslangan qarordir.

Beshinchi bosqichda biz asoslangan yechimni barqaror amaliyotga kiritish shartlarini ko‘rib chiqamiz. Buning uchun uning bir martalik tashabbusga yoki alohida xodimning ortiqcha sa’y-harakatiga bog‘liqligini aniqlaymiz. Doimiy mas’ul, takroriy

resurs ta’minoti, metodik material va qayta ko‘rib chiqish vaqti belgilanmagan yechimni barqaror joriy etilgan deb atamaymiz. Zarur shartlar mavjud bo‘lsa, amaliy tartibni tegishli ish rejasi yoki ichki hujjat bilan bog‘laymiz. Hujjatlashtirish bu bosqichning bir qismi bo‘lib, amaldagi foydalanishni almashtirmaydi.

Bitta hujjat bir nechta bosqichga xizmat qilishi mumkin, ammo uning mazmuni rivojlanib boradi. Dastlabki muammo pasporti loyihalashda yechim shartlari bilan, sinashda haqiqiy ijro qaydlari bilan, yakunda esa qayta tekshirish xulosasi bilan to‘ldiriladi. Shu tariqa ma’lumotlar o‘rtasidagi uzviylikni saqlaymiz. Bosqich yakunida yangi hujjat yaratishni emas, keyingi qaror uchun zarur axborot to‘liq va tushunarli bo‘lishini talab qilamiz.

Monitoring natijasida uchta qaror yo‘lini ajratamiz. Dalil va zarur shartlar yetarli bo‘lsa, yechimni barqaror amaliyotga kiritish yoki asoslangan ko‘lamda kengaytirish mumkin. Muammo bartaraf etilishi mumkin bo‘lgan ijro shartiga bog‘liq bo‘lsa, loyihani tuzatib qayta sinaymiz. Ta’limiy maqsadga mos kelmaslik yoki maqbul yo‘l bilan bartaraf etilmaydigan cheklov aniqlansa, yechimni to‘xtatib muqobil variantni izlaymiz. 1-rasmda ushbu tanlovlar ko‘rsatilgan.

1-rasm. Joriy etish bosqichlari va sinashdan keyingi qaror yo‘nalishlari[17]

Pedagogik va tashkiliy tayyorgarlik

Texnologiyaning birinchi tashkiliy-pedagogik sharti sifatida biz boshqaruv vakolati bilan pedagogik maqsadning kelishilganligini belgilaymiz. Universitet darajasidagi mas’ul o‘zgarishning ustuvorligini va resurs doirasini aniqlaydi; fakultet hamda kafedra vakillari uni ta’lim faoliyatiga moslashtiradi. Ushbu taqsimot mahalliy vakolat hujjatlari asosida aniqlashtiriladi. Biz barcha universitetlar uchun yangi lavozim yoki komissiya tuzishni majburiy shart qilib qo‘ymaymiz. Mavjud tuzilma doirasida

[17] Manba: muallif ishlanmasi. Punktir chiziq qayta aloqa yo‘nalishini bildiradi.

qaror tayyorlash, bajarish va tekshirish vazifalari bajarilishi mumkinligini avval baholaymiz.

Biz tayyorgarlik dasturini muammo tahlili, qaror loyihalash, pedagogik moslashtirish va dalilni talqin qilish bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar sifatida tuzishni taklif etamiz. Har bir mashg‘ulotda ishtirokchi o‘z vazifasiga tegishli mahsulot tayyorlaydi: muammo pasporti, kelishilgan qaror, baholash mezoni yoki monitoring xulosasi. Barcha ishtirokchilarga bir xil hajmdagi ma’ruza berish o‘rniga ularning boshlang‘ich ehtiyojini hisobga olamiz.

Tayyorlovni ish joyidagi ko‘mak bilan davom ettirishni muhim deb bilamiz. Ishtirokchi mashg‘ulotda bajargan vazifasini real jarayonda qo‘llaganda yangi savollar paydo bo‘lishi mumkin. Shu sababli maslahat beruvchi hamkasb yoki metodik mas’ul bilan qayta aloqa imkoniyatini yaratamiz. Ko‘mak muammoni ijrochi o‘rniga to‘liq hal qilib berishga aylanmasligi kerak. Biz savolni aniqlashtirish, muqobil yechimlarni ko‘rib chiqish va dalilni talqin qilish orqali uning mustaqil kasbiy qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishga intilamiz.

Pedagogik shartni biz ta’lim natijasi, topshiriq va baholash mezonining o‘zaro muvofiqligi sifatida belgilaymiz. Boshqaruv qarori dars yoki o‘quv topshirig‘iga ta’sir qilayotgan bo‘lsa, ushbu uch elementning bog‘liqligini tekshiramiz. Baholash faqat eslab qolishni aniqlasa, lekin maqsad amaliy muammoni hal qilish bo‘lsa, olingan ball kerakli natijani to‘liq ifodalamasligi mumkin. Shu sababli metodik muhokamada topshiriqning mazmuni, talab etiladigan faoliyat va natijani tan olish mezonini birgalikda aniqlashtiramiz.

Baholash mezonini qo‘llashda biz bir xil o‘quv ishiga turlicha baho qo‘yilishining sabablarini ham muhokama qilamiz. Dastlab namunaviy ishlar mustaqil ko‘rib chiqilib, farqlar aniqlanadi; keyin mezon tavsifidagi noaniqliklar tuzatiladi. Buning maqsadi baholovchilarni sun’iy ravishda bir xil fikrga keltirish emas, qarorning asosini tushunarli qilishdir. Agar mazmuniy kelishmovchilik saqlansa, uni qayd etib, qo‘shimcha ekspert muhokamasini tashkil qilamiz. Shunday ish tartibi natija haqidagi xulosaning ishonchliligini oshirishga xizmat qiladi.

Biz qarshilikning barcha ko‘rinishlarini yangilikka salbiy munosabat sifatida talqin qilmaymiz. Ayrim e’tirozlar pedagogik nomuvofiqlik, vaqt yetishmasligi yoki ma’lumotning noto‘g‘ri ishlatilishiga oid asosli signal bo‘lishi mumkin. Bunday signalni tekshirib, zarur bo‘lsa loyiha shartini o‘zgartiramiz. Boshqa hollarda tartibning maqsadi yetarli tushuntirilmagan bo‘lishi mumkin; bunda qo‘shimcha muloqot va amaliy namuna kerak bo‘ladi. E’tirozga javob berish usulini uning sababiga mos tanlash orqali ishtirokni mazmunli tashkil etishga intilamiz.

Xodim almashishi, yangi ta’lim dasturi ochilishi yoki texnik imkoniyat o‘zgarishi bilan joriy etish shartlari qayta tekshiriladi. Shartning mavjudligi haqidagi umumiy baho yetarli emas: uning aynan qaysi vazifani bajarishga imkon berayotgani ko‘rsatiladi. Masalan, platformaga kirish mavjud, ammo kerakli ma’lumotni olish imkoni bo‘lmasa,

axborot sharti to‘liq ta’minlangan deb hisoblamaymiz. Biz tayyorgarlikni hujjatdagi mavjudlikdan amaliy foydalanish darajasigacha kuzatamiz.

Texnologiyani boshqarishda biz o‘zgarishlar qaydini yuritishni taklif etamiz. Unda dastlabki yechim, o‘zgartirish sanasi, sababi, qaror qabul qiluvchi subyekt va keyingi tekshiruv sharti saqlanadi. Bu qaydning ahamiyati tajriba-sinov natijalarini talqin qilishda ayniqsa ortadi. Bir xil nom bilan yuritilgan vosita turli davrlarda mazmunan o‘zgargan bo‘lsa, ularni aynan bir xil aralashuv sifatida taqqoslash to‘g‘ri bo‘lmaydi. Biz moslashtirishni yashirmasdan, uning maqsadi va natijaga mumkin bo‘lgan ta’sirini ochib beramiz.

Mazmuniy o‘zgarish bilan tashkiliy moslashtirishni farqlaymiz. Maslahat vaqtining ko‘chirilishi yoki ma’lumot topshirish kanalining almashtirilishi asosiy pedagogik mazmunni saqlashi mumkin. O‘quv topshirig‘i yoki baholash mezonining o‘zgarishi esa natijalarni qiyoslashga bevosita ta’sir etadi. Shuning uchun ikkinchi turdagi o‘zgarishlarda baholash vositasining mosligini qayta tekshiramiz. Zarur bo‘lsa, oldingi va keyingi natijalarni yagona qatorga qo‘shmaymiz. Bu qoida joriy etishning moslashuvchanligini saqlagan holda tahlilning asoslanganligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Joriy etish natijasini baholashda biz qo‘llashga yaroqlilik, haqiqiy bajarilish va pedagogik foydalilikni ketma-ket tekshiramiz. Yaroqlilik vositaning tushunarli va mavjud sharoitda bajarilishi mumkinligini bildiradi. Haqiqiy bajarilish rejalashtirilgan harakatning tegishli qamrovda amalga oshganini anglatadi. Pedagogik foydalilik esa o‘qitish yoki o‘rganishga oid asoslangan ijobiy o‘zgarish bilan bog‘lanadi. Birinchi ikki daraja ijobiy bo‘lgani uchinchi daraja avtomatik tasdiqlanganini anglatmaydi. Biz har biriga mos dalilni alohida yig‘ish va xulosani uning chegarasida ifodalashni taklif etamiz.

Muhokama

Taklif etilgan texnologiyaning metodik hissasini bosqich nomlarida emas, keyingi qarorni asoslaydigan mahsulot va dalilning birgalikda belgilanishida ko‘ramiz. Tayyorlov mashg‘ulotining o‘tkazilgani qatnashuvni ko‘rsatsa, xodimning qaror loyihasini amaliy vazifada qo‘llashi tayyorgarlik haqida boshqa turdagi dalil beradi. Har ikki dalilni ta’lim natijasiga tenglashtirmaslik joriy etishdagi uzilish joyini aniqlashga yordam beradi.

Axmedovning ta’lim sifati monitoringini amaliyotga joriy etishga oid ishida rejalashtirish, baholash, tahlil va korreksiya bog‘langan [5]. Biz ushbu mantiqni monitoring yakunida aniq boshqaruv harakati tanlashga moslashtiramiz. Manbaning umumiy o‘rta ta’lim kontekstini hisobga olib, oliy ta’limdagi akademik vakolat, dastur va baholash vositalarini alohida loyihalashni zarur deb hisoblaymiz.

Biz texnologiyaning ishlashini shartli metodik vaziyat orqali aniqlashtiramiz. Muayyan ta’lim dasturida amaliy topshiriq bo‘yicha qayta aloqa talaba keyingi ishni bajargandan so‘ng yetib borayotganini tasavvur qilamiz. Dastlab vaqtlar qaydi va ishtirokchilar izohi tekshiriladi. Biz ushbu vaziyatni universitetlarda aniqlangan fakt sifatida keltirmaymiz.

Ushbu shartli vaziyatda yechimni faqat qayta aloqa muddatini qisqartirish buyrug‘i bilan cheklamaymiz. Topshiriqlar taqvimi, o‘qituvchi yuklamasi, baholash rubrikasi va talabaning keyingi ishni boshlash vaqtini birgalikda ko‘rib chiqamiz. Cheklangan sinashda javobning vaqti va mazmuni qayd etiladi; talabadan bu javobni keyingi ishda qo‘llay olgani haqida dalil olinadi. Qayta aloqa tezlashsa-yu, uning mazmuni foydalanishga yaroqsiz bo‘lsa, maqsadga erishilgan deb xulosa chiqarmaymiz.

Joriy etish sifati bilan pedagogik samarani ajratish salbiy natijani talqin qilishda ham zarur. Rejalashtirilgan yordam ko‘rsatilmagan bo‘lsa, natija chiqmaganini mexanizmning to‘liq sinovi deb qabul qilmaymiz. Biroq qayta-qayta bajarilmayotgan yoki haddan tashqari ko‘p resurs talab qiladigan mexanizmni amaliy jihatdan yaroqli deb hisoblash ham asosli bo‘lmaydi. Shuning uchun bajarilmaslik sababi va uni bartaraf etish xarajatini birga o‘rganamiz.

Moslashtirishda mexanizmning asosiy funksiyasi bilan uning tashkiliy shaklini farqlashni taklif etamiz. Masalan, qayta aloqa kanalini almashtirish asosiy pedagogik vazifani saqlashi mumkin; baholash mezonini o‘zgartirish esa natijani o‘lchash mazmuniga ta’sir qiladi. Har bir tahrir uchun sana, sabab va ta’sirlangan komponentni qayd etish kerak. Bu qayd keyingi tahlilda turli tahrirlarni bir xil aralashuv deb baholashning oldini oladi.

Barqarorlashtirish qarorida davomiy xarajat, xodimlar almashishi va metodik ko‘makni saqlash imkoniyatini tekshiramiz. Bitta tashabbuskor xodimning odatdagi yuklamadan tashqari mehnati bilan ishlagan tartib boshqa bo‘linmada aynan takrorlanmasligi mumkin. Shu bois kengaytirishdan oldin natijaga xizmat qilgan eng zarur shartlarni ajratish va yangi joyda ularning mavjudligini tekshirish lozim.

Cheklovlar va keyingi tekshiruv yo‘nalishlari

Tadqiqotning cheklovi konseptual loyihalash bilan chegaralanganidadir. Bosqichlar davomiyligi, maqbul kuzatuv yuklamasi va o‘tish shartlarining amaliy yetarliligi empirik aniqlanmadi. Universal foiz chegaralari yoki barcha universitetlarga mos muddatlarni taklif qilmaymiz. Bu ko‘rsatkichlar ta’limiy vazifa, dastur sikli va mavjud resurslarga ko‘ra oldindan asoslanishi kerak.

Keyingi sinovda qo‘llashga yaroqlilik, haqiqiy bajarilish va pedagogik natijaga oid dalillarni alohida yig‘ishni nazarda tutamiz. So‘rov javobi vositaning tushunarliligini, faoliyat qaydi amalda bajarilgan ishni, qiyoslanadigan o‘quv mahsuloti esa tegishli ta’limiy o‘zgarishni tavsiflashi mumkin. Sababiy ta’sir haqida xulosa chiqarish uchun boshlang‘ich tafovutlar, parallel o‘zgarishlar va taqqoslash imkoniyatlari alohida tadqiqot dizaynida hisobga olinishi lozim.

Xulosa

Biz joriy etishni besh bosqich va ular orasidagi tekshiriladigan o‘tish shartlari orqali ifodaladik. Universitet amaliyotida kichik ko‘lamdan boshlash, xodim tayyorgarligini ish joyidagi yordam bilan davom ettirish va yechimni doimiy resurs bilan ta’minlangandan keyin kengaytirish tavsiya etiladi. Texnologiya rahbar qarorini pedagogik faoliyatga o‘tkazish jarayonini boshqarishga xizmat qiladi.

Amaliy tavsiya sifatida har bir bosqich uchun mas’ul, mahsulot, dalil manbasi va keyingi qaror shartini oldindan belgilashni taklif etamiz. Kengaytirish, qayta sinash yoki to‘xtatish qarorini dalilga bog‘lash, moslashtirishlar tarixini saqlash va pedagogik natijani tashkiliy ijrodan ajratish texnologiyaning asosiy talablaridir. Ushbu loyiha universitetning ta’limiy raqobatbardoshligini rivojlantirishga qaratilgan boshqaruv o‘zgarishlarini izchil sinash uchun metodik asos bo‘la oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. J. Enders, H. de Boer, E. Weyer. Regulatory autonomy and performance: The reform of higher education re-visited // Higher Education. — 2013. — Vol. 65. — № 1. — P. 5–23. https://doi.org/10.1007/s10734-012-9578-4

2. OECD. Resourcing Higher Education: Challenges, Choices and Consequences. Higher Education. — Paris: OECD Publishing, 2020. — 165 p. https://doi.org/10.1787/735e1f44-en

3. B. Stensaker. Outcomes of Quality Assurance: A Discussion of Knowledge, Methodology and Validity // Quality in Higher Education. — 2008. — Vol. 14. — № 1. — P. 3–13. https://doi.org/10.1080/13538320802011532

4. Biggs J. Enhancing teaching through constructive alignment // Higher Education. 1996. Vol. 32, No. 3. P. 347–364. https://doi.org/10.1007/BF00138871

5. Axmedov M. U. Xalq ta’limi tizimida ta’lim sifati monitoringini amaliyotga joriy etish texnologiyasi // Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar. 2023. № 5. B. 118–123. https://interscience.uz/index.php/home/article/download/2887/2577/7895